

MARTIN ŠRAJER / 3. 11. 2021

Pevnost

Po *Zabitě neděli*, natočené na konci šedesátých let a do kin uvedené o dvacet let později, se *Pevnost* v roce 1994 stala teprve druhým celovečerním hraným filmem Drahomíry Vihanové. Režisérka, která za normalizace natáčela pouze dokumenty a vyučovala na FAMU, čerpala z povídky, potažmo scénáře disidenta a signatáře Charty 77 Alexandra Klimenta.

Povídka *Monopol* vznikla již v roce 1963. Na konci šedesátých let byla rozepsána do podoby scénáře nazvaného *Pevnost hadů*. Vedle Klimenta se na něm podílel Elmar Klos a Štěpán Skalský, který jej měl v rámci tvůrčí skupiny Feix–Brož také zrealizovat.^[1] Počítalo se s účastí jugoslávského koproducenta a využitím jugoslávských lokací. Příběh se totiž měl odehrávat v přímořském letovisku.

Hlavní postavou *Pevnosti hadů* byl novinář přijíždějící na výše uvedené místo, aby odhalil tajemství nedaleké pevnosti, kde mají podle legendy hnízdit smrtelně jedovatí hadi. Za svou zvědavost ale zaplatí životem.

Přestože došlo k výběru vhodných jugoslávských exteriérů a na základě obhlídek vznikl i fotografický scénář, ke vzniku filmu nakonec nedošlo. Zřejmě kvůli finanční náročnosti a problematickým vztahům mezi Československem a Jugoslávií.

Scénář, přepracovaný Vihanovou ve spolupráci s Klimentem, se nakonec dočkal adaptace víc než třicet let od napsání povídky. Nakonec se jednalo o koproduci, jak bylo původně v plánu, ovšem česko-francouzskou.

Alegorický příběh měřiče vody a vykořeněného intelektuála Ewalda (György Cserhalmi), který kvůli práci přichází do zapadlé vsi uprostřed vojenského prostoru, svou poetikou navazuje na stylistické a vypravěčské postupy československé nové vlny. Reálie venkova s nedalekou pevností, obývanou vojáky, ovšem odpovídají období normalizačního nebo těsně porevolučního.

Trýznivé drama o (ne)schopnosti člověka vzdorovat vlastním démonům je prostoupené podobnou skepsí jako *Zabitá neděle*. Podle režisérky by se z nihilistického protagonisty jejího režijního debutu, kdyby byl býval nespáchal sebevraždu, mohl stát velitel, kterého v *Pevnosti* hraje Miroslav Donutil.

Hlavní postava *Pevnosti*, bývalý učitel historie a hudby, umanutě, ale marně hledá naději ve světě, kde se každý ve strachu před mocenskými represemi skrývá ve své malé myšlenkové pevnosti a raději si hledí svého. Člověk samostatně myslící, který chce objevit vlastní cestu z krize, se v očích ostatních stává podezřelým a nebezpečným.

Když se Ewaldovi podaří dostat do pevnosti, podobně jako hrdinové Kafkovi nebo Juráčkovi, též čelící absurditě lidské existence, nachází prázdno. Vojáci nic nehlídají, neplní žádnou funkci, jenom plní příkazy v obavě, že by byli potrestáni, kdyby je plnit přestali. Stejně i zbytek národa, zastoupený ve filmu ustrašenými venkovany a udavači.

S bezvýhodným pachtěním Ewalda, jemuž se pátrání po klidu a svobodě stává osudným, kontrastuje počínání moudrého a vyrovnaného faráře (Luboš Tokoš), který druhým nabízí útěchu, úkryt i odpovědi na otázky, které tíží jejich mysl. Jiné východisko pak zosobňuje Lýdie (Zuzana Kocúriková) nebo již zmíněný velitel pevnosti.

Vedle nenaplnitelné touhy po svobodě Vihanová ve svém pesimistickém podobenství, jemuž přidávají na sugestivitě syrové černobílé obrazy Jiřího Macáka, zkoumá univerzální témata odcizení, izolace a odevzdanosti. Na festivalu v San Sebastianu za snímek v roce 1994 obdržela Cenu FIPRESCI.

Po *Pevnosti*, která se ve své době až na výjimky nesečkala s příliš vřelým diváckým a kritickým přijetím, natočila Drahomíra Vihanová již pouze jeden hraný film, *Zprávu o putování studentů Petra a Jakuba* (2000).

Pevnost (Česká republika, 1994). Režie: Drahomíra Vihanová, scénář: Drahomíra Vihanová, Alexandr Kliment, kamera: Jiří Macák, hudba: György Cserhalmi, Josef Kemr, Zuzana Kocúriková, Miroslav Donutil, Lubor Tokoš, Pavel Soukup, Vladimír Marek, Ilja Prachař, Karel Hofman a další. KF a. s., Studio 558 – Synergia Film, Margo Films Paris,

96 min.

Poznámky:

[1] Námět byl nabízen také Pavlu Juráčkovi, ale ten usoudil, že nese příliš podobných znaků s *Případem pro začínajícího karta* a pro něj by to znamenalo, že by se opakoval, viz Juráček, Pavel, *Deník (1959–1974)*. Praha: Národní filmový archiv, 2003, s. 481.